

УДК 327.8 (470+571):(4-11)"20"

Сергій Гвоздков

ЗОНИ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НА ТЕРЕНАХ СНД ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЕЙ РОСІЇ

Стаття присвячена використанню Російською Федерацією зон нестабільності на пострадянському просторі задля досягнення власних геополітичних цілей. Автор розглядає мотиви такої російської поведінки та формування її концептуальних засад з 1990-х років і до сьогодні в широкому міжнародному контексті. На прикладі подій в Грузії у 2008 р. та в Україні у 2014 р. проаналізовано сценарії та особливості створення та використання Росією зон нестабільності з метою недопущення євроатлантичної інтеграції цих держав.

Ключові слова: зовнішня політика Росії, зони нестабільності, геополітичні інтереси, пострадянський простір, розширення НАТО.

Проблема геополітичної конкуренції Росії, США та Європейського Союзу на пострадянському просторі у роки незалежності завжди залишалася актуальним об'єктом дослідження з огляду на її безпосередній вплив на ситуацію в Україні. Особливо це питання актуалізується на тлі сучасних подій у Криму.

Геополітична конкуренція на пострадянському просторі досліджується відомими "мозковими центрами" США – фондом "Спадщина" (А. Коен), Брукінзьким інститутом (С. Пайфер, Ф. Хілл), Центром стратегічних і міжнародних досліджень (Е. Качинс Дж. Манкофф.). В Росії значний внесок у розробку цієї теми зроблений дослідниками Московського центру Карнегі Д. Тренінім та Л. Шевцовою, Московського державного інституту міжнародних відносин (МГІМО) – А. Богатуровим, М. Троїцьким, Інституту США і Канади Російської академії наук – В. Батюком, С. Роговим, С. Самуйловим. В Україні означена проблема знаходила висвітлення у роботах Б. Гончара, М. Дорошко, Є. Камінського, Є. Магди, С. Трояна та А. Киридон та ін. Незважаючи на те, що Україна знаходиться в центрі геополітичної боротьби Росії та Заходу, вивчення відповідних проблем є недостатнім.

Наукова новизна публікації полягає в тому, що вперше різнобічно розглянуто проблему використання Росією зон нестабільності на пострадянському просторі задля досягнення власних геополітичних цілей, найголовнішою серед яких є збереження "сфери впливу" шляхом недопущення інтеграції пострадянських країн в євроатлантичні структури, передусім в Північноатлантичний альянс (НАТО).

Метою статті є аналіз передумов становлення, а також формування та використання нового зовнішньополітичного інструменту Росії – територій (зон) нестабільності.

Під поняттям "зона нестабільності" ми розуміємо частину території держави, яка в результаті цілеспрямованих дій іншої держави перетворюється на регіон з невизначеним міжнародно-правовим статусом. Зазвичай, це частина країни, яка неправомірно визнається Росією як державне утворення (у випадку Криму – як суб'єкт Російської Федерації).

Для початку варто розібратися, які мотиви штовхають Росію на створення зон нестабільності. Необхідно зазначити, що однією з основних проблем відносин Росії та західних держав було і залишається питання розширення НАТО. Воно виникло у першій половині 1990-х, коли на порядку денному постало питання розширення альянсу за рахунок центральноєвропейських країн. З 1993 р. у НАТО вже точилися дискусії з приводу можливості такого розширення, а остаточно рішення про розширення блоку за рахунок країн колишнього соцтабору було прийняте Радою НАТО у грудні 1994 р.

У вересні 1995 р. альянсом було підготовлено документ під назвою "Дослідження про розширення НАТО". Особливо важливою частиною документа було визначення принципів розширення альянсу, які діють до сьогоднішнього дня. Зокрема, кандидати на вступ повинні визнати і дотримуватися принципів, політичних установок і процедур, які вже прийняті всіма членами альянсу до часу їх вступу в НАТО. Також кандидати мають бути здатні робити воєнний внесок в операції колективної оборони і підтримання миру тощо [1].

Необхідно звернути увагу на пункт № 6 "Дослідження". "Держави, які мають етнічні чи зовнішні територіальні суперечки, в тому числі іредентистські претензії, або внутрішні юрисдикційні спори мають врегулювати ці суперечки мирними засобами у відповідності до принципів ОБСЄ. Вирішення таких суперечок буде чинником у визначенні того, щоб запросити державу вступити до Альянсу", – йшлося у ньому [1].

Росія відразу негативно відреагувала на можливість швидкого розширення Північноатлантичного альянсу. 5 грудня 1994 р., виступаючи на сесії Організації з безпеки і

співробітництва в Європі (ОБСЄ) у Будапешті, президент РФ Б. Єльцин заявив, що такий крок з боку альянсу породжує недовіру та створює нові лінії розподілу, а це суперечить налагодженню справжнього партнерства та формуванню єдиної демократичної Європи [2, с. 131].

Москва хотіла брати участь у процесі формування нової структури європейської безпеки, а не бути на узбіччі цього процесу. Як відомо, 20 грудня 1991 р. президент РФ Б. Єльцин звернувся до керівництва НАТО з заявою, в якій висловив готовність розглядати питання про вступ Росії в цю організацію як довгострокову політичну мету, але через 3 роки реальної перспективи в цьому напрямку Москва не побачила. Ще тоді для Росії виникла "дилема інтеграції" (термін запропонований дослідниками Михайлом Троїцьким та Самуелем Чарапом за аналогією до терміну "дилема безпеки" Роберта Джервіса) [3, с. 21–22]. Перед нею, на думку вчених, опиняється держава, котра сприймає як загрозу своїй безпеці чи благополуччю інтеграцію сусідів в недоступні для нього самого економічні організації або військові блоки. Насправді ж наміри сусідів або прихильників їх включення в об'єднання не обов'язково ворожі по відношенню до держави, що зіштовхується з дилемою інтеграції.

Незважаючи на це, сторони, зазвичай, обирають шлях недовіри і конфронтації, адже остерігаються найгіршого результату. Москва сприймає намагання пострадянських держав інтегруватися у західні структури як "гру з нульовою сумою", програш у якій означає втрати для Росії. Такі міркування підтверджуються словами з послання Єльцина 1995 р. до Федеральних Зборів: "Росія не претендує на володіння правом "вето" при вступі в НАТО нових членів, але не буде згодна і з поспішним розширенням цього союзу... Завдання 1995 року: перемістити акценти з прискореного розширення НАТО на розвиток партнерства з активною участю Росії" [4]. Як бачимо, на той час Росія виступала не стільки проти самого розширення, а проти "поспішності" цього процесу.

У 1996 р. розпочався новий етап у зовнішній політиці Росії – вона відійшла від ідеї "євроатлантизму" і спрямувала свої зусилля на побудову багатопольярного світу. Новим міністром закордонних справ був призначений Євген Примаков, який вказував на необхідність боротьби за перетворення Росії на один з полюсів за нового світоустрою. Тепер на фоні інтенсивної підготовки до розширення НАТО, Росія категорично заперечувала проти цього процесу. Так, у Концепції національної безпеки Росії від 1997 р. вказувалося, що "перспектива розширення НАТО на Схід є неприйнятною для Росії, оскільки являє собою загрозу її національній безпеці" [5].

У розширенні НАТО на схід в Росії перш за все вбачали інтерес США. Так, у 2009 р. Є. Примаков писав, що метою розширення альянсу було "відновлення блокової дисципліни". На його думку, нові члени НАТО більш "слухняні", адже не критикують політику США, а тому шляхом розширення США змогли посилити свій власний вплив в організації [6, с. 75].

В умовах відсутності достатніх зовнішньополітичних ресурсів для протидії планам з приєднання до НАТО нових членів Москва пішла на компроміс: у 1997 р. був укладений Основоположний акт Росія – НАТО, який фактично означав згоду РФ на розширення блоку. У ньому було зафіксовано, що на території нових членів НАТО заборонено розмішувати та складувати ядерну зброю і не можна перекидати для постійного базування значні збройні сили [7].

У 1999 р. пройшла "перша хвиля" розширення НАТО. До альянсу вступили Польща, Чехія, Угорщина, тоді ж були визначені наступні претенденти на членство, серед яких були 3 колишні радянські республіки Прибалтики.

На тлі крайнього загострення відносин між РФ та альянсом у 2000 р. В. Путін підписав нові стратегічні документи – Концепцію національної безпеки, зовнішньої політики і Воєнну доктрину, які підтверджували негативне ставлення Росії до розширення НАТО і ставили його у категорію загроз. З іншого боку, у 2000 р. Путін публічно заявляв, що допускає вступ РФ у НАТО [8]. Усе ж Росія, хоч і критикувала, але допустила наступну "хвилю" розширення у 2004 р.

З чим Росія ніяк не могла погодитися, так це з розширенням НАТО за рахунок держав-учасників Співдружності Незалежних Держав (СНД). По-перше, ще у 1990-х роках ці держави були фактично оголошені сферою впливу Росії, на основі якої мала утверджуватись РФ як велика держава і один з центрів багатопольсного світу. По-друге, ці держави в переважній більшості були безпосередніми сусідами Росії, а тому контроль за ними був необхідний з геостратегічної та військово-політичної точок зору. По-третє, країни СНД були вкрай важливими для військового партнерства (тут знаходилися заводи з виробництва компонентів військової техніки, на території багатьох держав знаходилися російські військові бази та об'єкти). По-четверте, вступ до НАТО означав би цивілізаційний розрив цих держав з Росією, адже став би першим кроком для політичної та економічної інтеграції в євроатлантичні структури, що були недосяжними для Росії. Можна наводити ще багато факторів непоступливості Росії у питанні розширення НАТО за рахунок пострадянських держав, але очевидним є той факт, що воно для Москви було і є вкрай принциповим. У другій половині 2000-х рр. у Росії за рахунок економічного підйому, стабілізації внутрішньої ситуації з'явилися нові можливості для рішучих дій на міжнародній арені. З'явилася також нова концептуальна

і теоретична база щодо пострадянських держав. Зокрема, була розроблена доктрина "суверенної демократії", авторство якої приписують тодішньому заступнику керівника адміністрації президента В'ячеславу Суркову. У зовнішньополітичному контексті, як зазначав російський політолог Віталій Третьяков, ця доктрина означає не входження Росії як підлеглого в міжнародні коаліції, а натомість "передбачає створення власної коаліції на канонічних просторах своєї історичної присутності і впливу" [9]. Більше того, на його переконання, згідно з доктриною, "нинішні кордони Російської Федерації є неприродними або, у всякому разі, відчуються такими більшістю політичного класу країни" [9]. Отже, Кремль вважав, що російський кордон проходить по кордону СНД, а відтак, розширення НАТО – це майже втручання у внутрішні справи.

Як відомо, поліпшення американсько-російських відносин на основі антитерористичної співпраці було недовготривалим. Російська критика американської операції в Іраку, "кольорових революцій" в Грузії і Україні остаточно поховали колишні сподівання на партнерство між США та Росією. Надалі американсько-російські відносини розвивалися у напрямку загострення протиріч. Так, у 2007 р. виникає питання розміщення елементів американської системи протиракетної оборони в Польщі та Чехії. У тому ж році В. Путін в Мюнхені відкрито критикував США за доктрину унілатералізму, ігнорування ООН. Не оминув В. Путін і питання розширення НАТО: "Процес натівського розширення не має ніякого відношення до модернізації самого альянсу або до забезпечення безпеки в Європі. Навпаки, це серйозно провокуючий фактор, що знижує рівень взаємної довіри. І у нас є справедливе право відверто запитати: проти кого це розширення? І що стало з тими запевненнями, які давалися західними партнерами після розпуску Варшавського договору? Де тепер ці заяви? Про них навіть ніхто не пам'ятає" [10]. До речі, заяви про існування обіцянки Заходу не розширювати НАТО постійно звучали ще з 1990-х років з вуст російських політиків. Анатолій Адамишин, в 1990-му заступник міністра закордонних справ СРСР, в 1997 році говорив: "У процесі возз'єднання Німеччини нам говорили, що НАТО не буде розширюватися" [11]. У той же період американські політики (в тому числі Дж. Буш-старший) стверджували, що тема розширення НАТО за рахунок прийому колишніх країн Варшавського договору (крім Східної Німеччини) не піднімалася в ході переговорів з Москвою про возз'єднання Німеччини [12, с. 71].

Американський дослідник Марк Креймер на основі аналізу американських, російських та німецьких документів, які були розсекречені у 2000-ні роки, дійшов висновку, що під час переговорів у 1990 р. СРСР не обіцяли, що НАТО не буде розширюватися за рахунок колишніх країн соцтабору: "Незалежно від країни походження всі документи... суперечать твердженням, що нібито Сполучені Штати або інші західні країни коли-небудь обіцяли не розширювати НАТО за межі Німеччини... Ця проблема ніколи не піднімалася в процесі переговорів про возз'єднання Німеччини, і в той час радянські лідери ніколи не стверджували зворотного" [12, с. 73].

Посол СРСР і Росії в Німеччині (1990–1997) Владислав Терехов у 2009 р. чітко зазначав: "Ні на якій стадії переговорів не виникало питання про нерозповсюдження НАТО на схід за межі території НДР" [13].

Найближче до вступу до НАТО серед держав СНД стояли у 2008 р. Україна та Грузія. Тоді експерти очікували надання на Бухарестському саміті організації у квітні 2008 р. планів дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) для цих держав. В результаті керівники країн НАТО дійшли згоди, що Грузія і Україна стануть членами Північноатлантичного альянсу і почали період "Інтенсифікованої взаємодії" з ними. Хоча через протидію деяких європейських країн рішення про приєднання України і Грузії до НАТО було відкладене, все ж воно залишалося справою часу. "ПДЧ – наступний крок для України і Грузії на прямому шляху до членства. Сьогодні ми чітко визначаємо, що ми підтримуємо кандидатури цих країн на приєднання до ПДЧ. Тому тепер почнеться період нашої інтенсивної взаємодії з обома країнами на високому політичному рівні", – йшлося у заключній заяві саміту [14].

Росія докладала неабияких дипломатичних зусиль, щоб не допустити надання ПДЧ Україні та Грузії, а США, навпаки, лобіювали рух цих держав до НАТО.

Як цілком слушно вказував відомий дослідник пострадянського простору Дмитро Тренін, заперечення Росії щодо вступу НАТО до Грузії мали чисто геополітичну природу. Москва боялася "ефекту доміно", коли за Грузією могла підійти черга Азербайджану, а Вірменії довелося б у безпековій сфері спиратися на США. Крім того, увесь енергетичний коридор з Каспію до Європи опинився би у руках Заходу [15, с.142]. Саме тому Росія не обмежувалася дипломатичними методами у боротьбі за Грузію. У квітні 2008 р. Москва почала будувати "нові відносини" з Південною Осетією та Абхазією, а фактично інтеграцію сепаратистських республік до Росії. Тоді російському уряду було доручено почати взаємодію з органами влади невизнаних регіонів в торговельно-економічній, соціальній, науково-технічній областях, у сфері інформації, культури і освіти. Москва планувала визначити перелік документів, виданих владою сепаратистських регіонів фізичним особам, які будуть визнаватися у РФ, надавати їм правову допомогу. Більше того, Москва визнавала правосуб'єктність юридичних осіб, зареєстрованих у невизнаних республіках [16].

На засіданні Ради безпеки ООН 23 квітня 2008 р. обговорювалися такі дії Росії, але ніяких рішень прийнято не було. Щоправда, США, Велика Британія, Франція та Німеччина заявили того ж дня, що вони серйозно занепокоєні російською ініціативою і закликали РФ відкликати таке рішення. Очільник російського МЗС на це відповів, що такі рішення прийняті для забезпечення основних прав людини для громадян регіону [17].

У липні 2008 р. Російська Федерація розпочала повномасштабні навчання "Кавказ-2008", які офіційно закінчилися 2 серпня, однак війська не були повернуті на місця своєї постійної дислокації, а залишилися у Північній Осетії. Навчання проходили на тлі постійних провокацій і перестрілок на кордоні Грузії та Південної Осетії. Результатом постійного напруження на кордоні став грузинський наступ на столицю Південної Осетії і її артилерійський обстріл ввечері 7 серпня. Росія розпочала операцію "з примушення до миру", яка супроводжувалася бомбардуванням військових об'єктів, ряду міст по всій території Грузії. Російські війська зайняли Цхинвалі, усю територію Південної Осетії, спільно з абхазькими силами зайняли Кодорську ущелину і ряд західних регіонів поза межами Абхазії. 12 серпня Д. Медведєв оголосив про завершення операції.

19 серпня 2008 р. помічник заступника держсекретаря Метью Брайзи, представляючи деталізовану реконструкцію подій "п'ятиденної війни", відмітив, що війна була запланована і спровокована Росією. Крім того, М. Брайза наголосив на тому, що фактично уряд Південної Осетії та її сили безпеки керуються Росією. "Питання хто зробив перший постріл не є тепер актуальним. Головне – це брутальні дії Росії, яка просунулася за межі Південної Осетії, використовувала стратегічні бомбардувальники, від чого постраждало мирне населення, блокувала порт Поті, знищила залізницю зі сходу на захід", – заявив М. Брайза [18, с. 24].

26 серпня 2008 р. Росія офіційно визнала незалежність Південної Осетії та Абхазії, а отже, створила зону нестабільності. Життєздатність частково визнаних держав може бути досить серйозною, якщо узяти до уваги приклад Північного Кіпру, який проголосив свою незалежність 1983 р. і визнаний лише однією державою. Росія в результаті війни з Грузією відчутних втрат на міжнародній арені не зазнала, натомість отримала ряд важливих здобутків, основний серед яких – закриття шляху Грузії (а фактично і Україні) до НАТО, адже, як зазначалося вище, держава, яка має не врегульовані етнічні та зовнішньо територіальні суперечки, не може вступити до альянсу.

Зазначимо, що і раніше Росія використовувала етнічні конфлікти в Грузії для вирішення своїх геополітичних завдань. На фоні грузинсько-абхазького конфлікту в 1993 р. Б. Єльцин зумів умовити Е. Шеварднадзе вступити до СНД. Відразу після цього Росія "рекомендувала" абхазам зупинити наступ, і грузинські сили змогли сконцентруватися на придушенні заколоту в Західній Грузії. Російські миротворчі зусилля на пострадянському просторі досягли успіху хіба що в Таджикистані, де у 1997 р. за посередництва Росії завершилася громадянська війна. Інші ж конфлікти – придністровський, нагірно-карабаський – досі вважаються "замороженими". Звичайно, що в міжетнічному протистоянні важко досягти остаточного миру, можна однозначно вважати досягненням припинення "гарячої" фази конфліктів, але у будь-якому разі той факт, що Росія використовує "заморожені" конфлікти як інструмент впливу на задіяні в них держави, не викликає сумніву.

Ситуація в Україні у 2014 р. також демонструє прагнення Росії створити зону нестабільності в нашій державі. Москва, розуміючи, що відсторонення Партії регіонів від влади і відсутність перспективи перемоги проросійського кандидата на президентських виборах призведе до різкої зміни зовнішньополітичного курсу України, використала апробований у Грузії інструмент. Такі кроки Росії, як проведення широкомасштабних військових навчань, заяви про тисячі біженців дуже нагадують події 2008 р. Якщо в Грузії міжетнічний конфлікт існував, то в Україні була створена його видимість. Рішучість Росії підігрівалася активізацією процесу підписання Угоди про асоціацію з ЄС, що означало остаточне закриття шляху в Митний союз для України. Хоча в уряді були зроблені заяви про те, що Україна не ставить за мету членство в НАТО, Москву це не могло заспокоїти. Юлія Тимошенко, яка є одним з найбільш потужних кандидатів у президенти, в цей же час заявляла про необхідність якнайшвидшого приєднання до альянсу. Нарешті, в Європі серйозно заговорили про реальну можливість вступу України в ЄС.

Виходячи з геополітичних міркувань, Росія намагалася повторити "грузинський сценарій". На думку деяких експертів, це рішення було не спонтанне. Про спланованість такого кроку стверджує колишній радник Путіна Андрій Ілларіонов. А Тренін, ще у 2009 р. писав, що у роки, коли Україна хотіла вступити в НАТО, "деякі наукові (і не тільки) кола жонгливали ідеєю масштабного політичного перевлаштування", яка полягала у тому, що південь України від Криму до Одеси повинен був відділитися від Києва і перетворитися у дружню Росії буферну державу [15, с. 146].

Керований Москвою уряд Криму за умови присутності російських військ 16 березня 2014 р. провів незаконний "референдум про статус Криму", на якому жителі півострова проголосували "за возз'єднання з Росією", а вже 18 березня підписав договір про входження Криму до складу Росії.

Таким чином, була створена нова зона нестабільності, адже Україна вважає Крим своєю частиною і не визнає його включення до складу РФ.

Швидше за все, Росія не ставить за мету вийти за межі Криму, адже створення на півострові міжнародно-правової невизначеності і спірної ситуації буде цілком достатньо для забезпечення геополітичного інтересу Росії – недопущення можливості євроатлантичної інтеграції України. Таким чином, де-факто Росія впровадила доктрину "обмеженого суверенітету" по відношенню до країн СНД, які вона розглядає як такі, що знаходяться у сфері її впливу. Це означає, що ці держави не можуть вільно обирати свій зовнішньополітичний вектор, а мають узгоджувати стратегічні рухи з Росією. З середини 2000-х років Росія доводить, що готова використовувати практично всі доступні методи для збереження своєї "сфери впливу", в тому числі і "жорстку силу". Перебуваючи перед "інтеграційною дилемою" і програвши Заходу в боротьбі за вплив економічними, дипломатичними методами чи цивілізаційною привабливістю, Москва готова у крайньому випадку створювати зони нестабільності аж до підтримки невизнаних держав. Таким чином, Росія закриває шлях пострадянських держав до західних об'єднань (передусім НАТО) і отримує "мозоль", на яку при потребі завжди можна натиснути.

Крім того, зони нестабільності стають перешкодою для врегулювання внутрішньої ситуації в тих державах, де вони створені, а отже, послаблюють ці "недружні" Росії держави. Дії РФ в Грузії у 2008 р. стали попередженням всім іншим колишнім радянським республікам, в тому числі і Україні, щоб вони не виходили з російської сфери впливу. В Україні в 2014 р. Росії не вдалося повторити "грузинський сценарій" 2008 р., але своє головне геополітичне завдання – створення зони нестабільності, вона реалізувала. Діями в Україні Росія вкотре підтвердила, що стала на імперський шлях домінування, а також продемонструвала Заходу готовність не поступатися своїми позиціями на теренах СНД навіть за умови міжнародної ізоляції і застосування санкцій.

Список використаних джерел

1. Study on NATO Enlargement (1995) / NATO. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts/24733.htm.
2. Магда Є. Концептуальні засади розширення НАТО: сучасний вимір / Є. Магда // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки: Міжвід. зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 18. – С. 123–138.
3. Троицкий М. Чарап С. Дилемма интеграции на постсоветском пространстве / М. Троицкий, С. Чарап // Россия в глобальной политике. – 2013. – № 5. – С. 21–32.
4. Послание Президента России Бориса Ельцина Федеральному Собранию РФ: "О действенности государственной власти в России" (1995). – Режим доступу: <http://www.intelros.org/lib/elzin/1995.htm>.
5. Концепция национальной безопасности Российской Федерации (1997). – Режим доступу: <http://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/snconold.htm>.
6. Примаков Е. Мир без России? К чему ведет политическая близорукость / Е. Примаков. – М.: ИИК "Российская газета", 2009. – 239 с.
7. основополагающий акт о взаимных отношениях, сотрудничестве и безопасности между Российской Федерацией и Организацией североатлантического договора. – Режим доступу: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/eur_int_law/nato_rus_act.htm.
8. Путин: год во власти. Интервью программе Би-би-си "Завтрак с Фростом". – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/russian/specials/putin_year/frost.shtml.
9. Третьяков В. Русская Азия. – Режим доступу: http://www.aktuell.ru/russland/russian_forum/russkaja_azija_181.html.
10. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. 10 февраля 2007 года. – Режим доступу: http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml.
11. Gordon M. The Anatomy of a Misunderstanding / M. Gordon // The New York Times. – 1997. – May, 25. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/1997/05/25/weekinreview/the-anatomy-of-a-misunderstanding.html>.
12. Креймер М. Миф об обещании не расширять НАТО / М. Креймер // Pro et Contra. – 2009. – № 3–4. – С. 71–90.
13. Терехов В. Объединение Германии и проблема расширения НАТО: что обещал Запад? / В. Терехов. – Режим доступу: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document132057.phtml>.
14. Заявление по итогам встречи в верхах в Бухаресте (3 апреля 2008 г.). – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/ru/natolive/official_texts/8443.htm.
15. Тренин Д. Post-imperium: евразийская история / Д. Тренин. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОСС ПЭН), 2012. – 326 с.
16. Соловьев В. Признательные приказания. Владимир Путин наметил курс на интеграцию Абхазии и Южной Осетии в состав России // Газета "Коммерсантъ", № 65. – 2008. – 17 апреля. – Режим доступу: <http://kommersant.ru/doc/883332>.
17. Сообщение для СМИ. О заседании Совета Безопасности ООН по Грузии. (24 апреля 2008 г.) / United Nations. – Режим доступу: http://www.un.int/russia/new/MainRootrus/docs/off_news/240408/newru2.htm.
18. Nichol J. Russia-Georgia Conflict in South Ossetia: Context and Implications for U.S. Interests / J. Nichol. – 2008. – 24 p. / US Department of State. – Режим доступу: <http://fpc.state.gov/documents/organization/110841.pdf>

Сергей Гвоздков**ЗОНЫ НЕСТАБИЛЬНОСТИ НА ТЕРРИТОРИИ СНГ КАК ИНСТРУМЕНТ РЕАЛИЗАЦИИ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РОССИИ**

Статья посвящена использованию Российской Федерацией зон нестабильности на постсоветском пространстве для достижения своих геополитических целей. Автор рассматривает мотивы такого поведения России и формирования его концептуальных основ с 1990-х годов до сегодняшнего дня в широком международном контексте. На примере событий в Грузии в 2008 г. и в Украине в 2014 проанализированы сценарии и особенности создания и использования Россией зон нестабильности для предотвращения евроатлантической интеграции этих государств.

Ключевые слова: внешняя политика России, зоны нестабильности, геополитические интересы, постсоветское пространство, расширение НАТО.

Sergiy Gvozdkov**AREAS OF INSTABILITY IN THE CIS AS A TOOL FOR IMPLEMENTING THE GEOPOLITICAL RUSSIAN GOALS**

The article is devoted to the Russian use of instability zones in the former Soviet Union area in the purpose of achieving its geopolitical goals. The author investigates the motives of such Russian behavior and the formation of its conceptual foundations from the 1990s to the present in the wider international context. The events in Georgia in 2008 and in Ukraine in 2014 are analyzed as an example of Russian usage of instability zones in order to prevent Euro-Atlantic integration of these countries.

Key words: Russian foreign policy, areas of instability, geopolitical interests, the post-Soviet space, NATO enlargement.

УДК 94:327(73+520) "2009/2013"

Наталія Городня**АМЕРИКАНСЬКО-ЯПОНСЬКІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ (2009–2013 РР.): КРИЗА І МОДЕРНІЗАЦІЯ АЛЬЯНСУ**

Досліджується розвиток відносин між США і Японією у сфері безпеки у 2009–2013 рр., криза двостороннього альянсу 2009–2010 років за уряду Ю.Хатояма та адміністрації Б.Обами, її урегулювання, процес модернізації і зміцнення альянсу в наступний період. Визначаються внутрішні та міжнародні чинники цих процесів. Особлива увага приділяється "проблемі Фуценми", яка домінувала в американсько-японських відносинах у період кризи та регіональним процесам у Східній Азії, які сприяли її урегулюванню.

Ключові слова: американсько-японський альянс безпеки, адміністрація Б.Обами, уряд Ю.Хатояма, США, Японія.

З часу завершення Другої світової війни американсько-японські відносини у сфері безпеки служили основою політики США у Азійсько-Тихоокеанському регіоні (далі – АТР). Договір про взаємне співробітництво і безпеку 1960 р. гарантував США право мати військові бази в Японії в обмін на зобов'язання захищати її у разі загрози. 75 % баз розміщувалися на о.Окинава, що уможливлювало швидке перекидання військ США у межах АТР. Гарантії безпеки з боку США стримували також можливість відродження японського мілітаризму, що непокоїло усі регіональні держави.

Після завершення "холодної війни", американсько-японський альянс трансформовано і адаптовано до зміни регіональної і глобальної ситуації. Проте він залишився гарантом безпеки Японії і регіональної стабільності у Східній Азії. Вивчення досвіду американсько-японського співробітництва у сфері безпеки сприяє кращому розумінню міжнародної ситуації в АТР, а також відносин США з їх союзниками і партнерами. Це важливо в умовах, коли агресія Росії й анексія Криму гостро поставили питання про участь України в системі європейської колективної безпеки чи досягнення двосторонніх угод зі США.

Метою цього дослідження є аналіз американсько-японських відносин у сфері безпеки у 2009–2013 рр., коли мала місце криза двостороннього альянсу безпеки та відбувався процес її урегулювання.